

Tretiak T. M. STRUCTURAL-FUNCTIONAL ANALYSIS OF INFORMATION IN THE PROCESS OF ITS PERCEPTION

The structural-functional analysis of information while creative task solving, particularly, on the stage of its conditions studying is observed. The functions of visualization are attended, considering, that the image is a dynamic informational structure. The image construction in the process of information perception is analyzed, and also the functioning of pra-image, particularly, its psychophysiological grounds.

Keywords: *information, perception, task, image, conditions, process.*

УДК 316.614-057.875-054.57

Собкова С. І. (м. Чернівці)

**РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТІВ – ПРЕДСТАВНИКІВ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН
НА ПОЧАТКУ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Статтю присвячено опису результатів емпіричного дослідження процесу соціалізації студентів – представників етнічних меншин на початку навчання у вищому закладі освіти. Здійснено аналіз даних, отриманих за допомогою діагностичного комплексу методик. Визначено основні категорії респондентів. Результати дослідження описано для студентів-українців і студентів-румунів (представників етнічних меншин) в етнічно однорідних та етнічно різнорідних групах. Показано розподіл рівнів функціонування особистісної адаптованості різних категорій досліджуваних. Представлені показники прояву загальної тривожності у навчальному закладі, а також вивчено наявність соціальних стресів у студентів. Описано специфіку соціалізації студентів на початковому етапі навчання.

Ключові слова: *соціалізація студентів, етнічна меншина, соціально-психологічна адаптація, рівні тривожності, навчальна тривожність, соціальні стреси.*

Постановка наукової проблеми. Визначальним і позитивним чинником соціалізації студентської молоді в умовах навчання у вищому навчальному закладі є наявність відповідного середовища, сприятлива атмосфера для кожного. Надзвичайно важливим тут стає дослідження впливу умов навчання на стиль соціалізації студентської молоді у контексті етнічної належності.

Аналіз теоретичних та методологічних підходів до питань, пов'язаних із проблемою соціалізації особистості в цілому та з особливостями її перебігу в поліетнічному просторі, стає основою для визначення специфічного та відмінного в цьому процесі у різних категорій студентів, зокрема, студентів-українців та студентів-румунів. **Актуальність статті** зумовлена потребою вивчення особливостей соціалізації представників етнічних меншин в умовах співіснування з домінуючими етносами.

Аналіз досліджень із зазначеної проблеми. Увагу до проблеми соціалізації особистості приділяли чимало вітчизняних і зарубіжних науковців. Ця проблема відображена в численних напрацюваннях представників різних психологічних шкіл: Л. Виготського, Л. Колберга, Г. Костюка, О. Леонтьєва, Т. Парсонса, Ж. Піаже, П. Чамати та інших. Питання соціально-психологічних особливостей входження в соціальне середовище розглядалися в різному науковому контексті такими науковцями, як К. Абульханова-

Славська, Г. Андрєєва, Г. Балл, О. Бандура, І. Бех, Л. Буєва, М. Каган, Л. Карамушка, І. Кон, Г. Ложкін, Д. Майерс, В. Москаленко, В. Моляко, А. Мудрик, Л. Новікова, А. Петровський, М. Пірен, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Шепель тощо.

Проблема соціалізації студентства розглядалася В. Афанасьєвим, С. Іконніковою, В. Лісовським, Т. Посновою, Л. Рубіною та іншими дослідниками. Заслужують на увагу сучасні наукові пошуки, спрямовані на вивчення різних аспектів соціалізації та соціально-психологічної адаптації студентів (З. Антонова, С. Ворожбит, І. Зубіашвілі, О. Міщенко).

Вагомими є праці, присвячені питанням психології етносу (Ю. Бромлей, О. Васильченко, Н. Лебедева, С. Лур'є, Л. Орбан-Лембрик, М. Пірен), розвитку етнічних груп та міжетнічним взаєминам (О. Зеленська, К. Коростеліна, В. Павленко, В. Рибалка, Т. Яценко та ін.), фомуванню толерантної свідомості (О. Савченко), теорії цінностей і міжсуб'єктних стосунків (М. Каган) тощо.

У свою чергу питання соціалізації студентів – представників етнічних меншин, які є громадянами України і проживають у певному регіоні, залишаються недостатньо дослідженими як у теоретичному, так і практичному плані.

Мета статті – аналіз результатів емпіричного дослідження психологічних особливостей процесу соціалізації студентів на початку навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. З'ясування специфіки соціалізації студентів на початковому етапі навчання у вищому закладі освіти є складовою частиною емпіричного дослідження психологічних особливостей соціалізації студентів – представників етнічних меншин в умовах вищого навчального закладу.

Загальна мета дослідження на цьому етапі полягала у: визначенні рівня тривожності як властивості особи, що викликає схильність індивіда відчувати стан тривоги і може впливати на його соціальну активність; виявленні рівня і характеру тривожності, яка пов'язана з навчальною діяльністю студентів-першокурсників; з'ясування особливостей особистої адаптованості студентів як однієї з умов успішного проходження етапів соціалізації.

Дослідженням було охоплено студентів I курсу п'яти факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: іноземних мов; філологічного; юридичного; економічного; психології, педагогіки та соціальної роботи. Загальна кількість досліджених – 186 осіб.

Досліджуваними групами стали: *основні групи*: категорія Рум-Од – румуни, що навчаються у складі однорідних за етнічним складом груп; категорія Рум-Зм – румуни, які належать до навчальних груп зі змішаним етнічним складом; *допоміжні групи*: категорія Укр-Од – українці, які входять до складу однорідних за етнічним складом груп; категорія Укр-Зм – українці, що навчаються у змішаних за етнічним складом групах.

Особливості початкової соціалізації студентів досліджувалися шляхом вивчення значень соціально-психологічної адаптації, виявлення рівнів реак-

тивної тривоги та особистісної тривожності, рівня загальної тривожності в навчальному закладі. У результаті отримано середньостатистичну інформацію, яка дає можливість дослідити особливості процесу соціалізації на цьому етапі навчання.

Тест А. Фурмана «Наскільки адаптований ти до життя?» дав змогу дослідити особливості процесу адаптації студентів, тобто рівня успішності їхньої взаємодії із соціумом. Адже у процесі соціально-психологічної адаптації студента до нових змін у навчанні відбувається активне пристосування до середовища за рахунок дій, вчинків, діяльності, дієвого ставлення до світу, осмислення й розв'язання типових задач і проблем. У результаті процесу адаптації у студента утворюється сукупність уявлень про новий світ, про себе, відбувається прийняття себе з відповідною самооцінкою, становлення «Я-концепції» – уявлення особи про саму себе, яка виникає на основі взаємодії індивіда із соціумом, визначає актуальну систему її самосприйняття та задає вчинкові межі реальної поведінки. При інтерпретації отриманих результатів використовуються такі показники адаптивних процесів студентів: *адаптованість*, під якою розуміється відносна узгодженість між суб'єктивними цілями і кінцевими результатами, яка супроводжується позитивним ставленням особи до навколишнього світу і самої себе; *неадаптивність* – усвідомлена невідповідність між цілями й результатами діяльності, яка викликає амбівалентні почуття й оцінки, але не чинить психотравмуючого впливу на особистість; *дезадаптивність* – дисгармонія між цілями й результатами, яка є джерелом психічної напруги (стрес, шок, паніка тощо), внутрішнього дискомфорту й нестабільного перебігу психічних процесів, психічних станів, негативного емоційного тла (стрес, депресія, фрустрація) [3].

Результати дослідження показали, що вища адаптивність виявлена у студентів, які навчаються в групах з однорідним етнічним складом. Це стосується і студентів-румунів, і студентів-українців, для 96 % яких показники соціально-психологічної адаптації перебувають у межах адаптованості і для 4 % – у межах неадаптованості. Серед обох категорій не виявлено дезадаптованості (рис. 1).

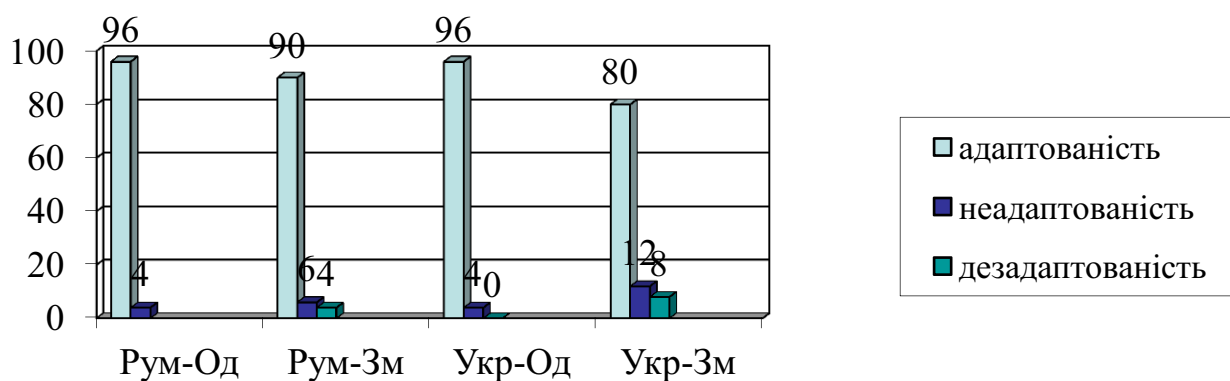

Рис. 1. Показники видів соціально-психологічної адаптації студентів (%)

Таблиця 1

Розподіл рівнів функціонування особистісної адаптованості серед різних категорій студентів I курсу на початку навчального року (%)

№ п	Вид соціально-психологічної адаптації	Рівні функціонування особистісної адаптованості	Розподіл показників адаптованості по категоріях студентів, %			
			Рум-Од	Рум-Зм	Укр-Од	Укр-Зм
1.	Адаптованість	1,а) максима-льний	10	2	7	2
		1,б) дуже високий	52	31	32	29
		2) високий	17	20	25	26
		3) середній	13	24	21	20
		4) низький	4	13	11	4
2.	Неадаптованість	5) неочевидний (псевдоадаптованість)	4	4	-	11
		6) очевидний	-	2	1	1
3.	Деадаптованість	7) ситуативний	-	-	-	4
		8) стійкий очевидний	-	2	-	2
		9,а) критичний	-	2	-	1
		9,б) суперкритичний	-	-	-	-

На тлі студентів-румунів однорідних груп румуни змішаних груп виявляють нижчі показники: 90 % – адаптованість, 6 % – неадаптованість, 4 % – дезадаптованість. Зазначені результати дещо кращі, ніж у студентів-українців, які навчаються в тих самих змішаних групах і демонструють таке: 80 % – адаптованість, 12 % – неадаптованість, 8 % – дезадаптованість. Тут очевидно, що хоча на початку навчання у змішаних групах румуни адаптуються менш успішно, ніж в однорідних, однак цей процес у них відбувається успішніше, ніж у їхніх одногрупників-українців (табл. 1).

Отже, процесу соціально-психологічної адаптації на початку навчання для студентів-румунів однорідних груп притаманний більший розподіл значень на високому і дуже високому рівнях (62 %), тоді як для румунів змішаних груп цей показник склав 33 %, а вагомість рівнів у межах адаптованості становить: високий рівень – 20 %, середній – 24 %, низький – 13 %. У змішаних групах для студентів як українців, так і румунів, характерний більш високий прояв неадаптованості, ніж в однорідних групах.

Для українців вищий неочевидний рівень неадаптованості (11 % проти 4 % у студентів-румунів). 1 % українців однорідних груп властивий прояв очевидного рівня неадаптованості. Дещо подібним чином проявляється і дезадаптованість – вона притаманна тільки студентам змішаних груп. При цьому для студентів-румунів характерний акцент на стійкому очевидному (2 %) і критичному (2 %) рівнях, тоді як для українців, окрім подібних показників (2 % – стійкий очевидний рівень, 1 % – критичний рівень), має місце ще й прояв ситуативного рівня (4 %).

Соціально-психологічна адаптація часто розглядається як синонім слова «соціалізація». Однак науковці відмічають відсутність чіткого визначення соціальної адаптації, яке б враховувало всю складність і суперечливість цього процесу [1]. У зв'язку із цим немає єдиної думки щодо взаємозв'язку соціальної адаптації й соціалізації. У різних відносинах соціальна адаптація може розглядатися і вужче, й ширше від соціалізації [2], однак, у будь-якому разі, адаптація і соціалізація частково перетинаються. Результати дослідження, отримані на I етапі, демонструють наявність різних типів адаптації у студентів та їх залежність від специфіки етнічного середовища. Тут можна передбачити, що у змішаних групах соціально-психологічна адаптація, створюючи стресовий зв'язок із середовищем, у подальшому буде проявляється в конструктивному пристосуванні до нього.

Використання «Шкали реактивної тривоги та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера – Ю. Ханіна уможливило вимірювання тривожності і як властивості особи, і як стану, внаслідок чого перший показник інтерпретується як особистісна тривожність, другий – як реактивна тривожність. У результаті проведеного дослідження шляхом самооцінки виявлено рівні особистісної та ситуативної тривожності у студентів на момент їх початку навчання у вищому навчальному закладі (жовтень–листопад місяць). У відповідності до отриманих рівнів здійснено відсотковий аналіз показників усіх респондентів відповідно до категорій.

Найбільша кількість (54 %) респондентів з високим рівнем ситуативної тривожності виявлена у групі Укр-Од. Трохи менший (51 %) цей показник у групі Рум-Зм. У групі Укр-Зм виявлено 38 % і у групі Рум-Од – 31 %. Помірному рівню ситуативної тривожності відповідає 62 % респондентів, що належать до категорії Рум_Од, 44 % з помж категорії Укр-Зм, 54 % – Укр-Од, і 41 % – Рум-Зм. Найвищі показники щодо прояву низького рівня ситуативної тривожності (по 8 %) виявлено у студентів-румунів змішаних груп (Рум-Зм) і у студентів-українців змішаних груп (Укр-Зм). Точніше кажучи, це студенти, які навчаються в одних і тих самих групах. Загалом студентів з низьким рівнем ситуативної тривожності виявлено: 7 % з поміж категорії Рум-Од, по 8 % в категоріях Рум-Зм і Укр-Зм і 2 % в категорії Укр-Од.

При розгляді результатів, отриманих за шкалою особистісної тривожності, отримані такі результати: студенти категорії Рум-Од – 62 % демонструють помірний рівень, 38 % – високий рівень; категорії Рум-Зм – 10 % – низький, 45 % – помірний і 45 % – високий рівень; категорії Укр-Од – помірний рівень – 57 %, високий рівень – 43 %; категорії Укр-Зм – низький рівень – 5 %, помірний рівень – 45 %, високий рівень – 50 %;. Слід зазначити, що як в основних, так і в допоміжних однорідних групах відсутній прояв низького рівня особистісної тривожності.

Таким чином, прояв обох вимірюваних видів тривожності вищий у студентів, які належать до складу змішаних груп. Такі показники можна вважати наслідком активної конкуренції в екстремальних умовах, якими стають змінені умови навчального середовища.

Адаптований варіант тесту Філіпса допоміг виявити осіб, що переживають соціальні стреси та загальну тривожність у навчальному закладі (табл. 2).

Таблиця 2

Показники прояву загальної тривожності у навчальному закладі в основних і допоміжних групах (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	66	31	3
2.	Рум-Зм	56	24	20
3.	Укр-Од	69	21	10
4.	Укр-Зм	51	29	20

Як видно з таблиці, вищі показники високого рівня загальної навчальної тривожності демонструють студенти як румуни (20 %), так і українці (20 %), що навчаються разом у змішаних групах. В однорідних групах в українців цей показник переважає (10 %) у порівнянні з румунами (3 %). Стосовно румун різниця в проявах становить 17 %. При додаванні значень помірного і високого рівнів найвищою виявляється навчальна тривожність також у змішаних групах (49 % – українці, 44 % – румуни) з домінування в українців. В однорідних групах переважають показники у румунів (33 %) у порівнянні з українцями (31 %). При цьому різниця у значення для студентів румун становить 11 %. Відповідно, констатовано, що прояви загальної навчальної тривожності переважають у змішаних за етнічним складом академічних групах.

Показник за чинником «переживання соціального стресу» (табл. 3) в основних групах однаковий (10 %). Вищим він виявився для студентів-українців змішаних груп (16 %) і нижчим для студентів-українців однорідних груп (7 %).

Таблиця 3

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «переживання соціального стресу» в різних категорій студентів (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	90	10	0
2.	Рум-Зм	90	10	0
3.	Укр-Од	93	7	0
4.	Укр-Зм	84	16	0

Проявів високого рівня тривожності за зазначеним чинником для всіх категорій студентів не виявлено. Відповідно, можна говорити про те, що на початку навчання у вищому навчальному закладі переживання соціального стресу більш характерне для студентів-українців, які належать до складу змішаних груп. Меншою мірою воно притаманне студентам-румунам і однорідних, і змішаних груп. Слід зазначити, що найменше переживання соціального стресу притаманне студентам категорії Укр-Од.

45 % студентів-румунів однорідних груп демонструють підвищений рівень і 3 % з них – високий рівень тривожності за чинником «фрустрація потреби в досягненні мети». У 4 % респондентів категорії Рум-Зм виявлено високий рівень і у 24 % – помірний рівень тривожності за зазначеним чинником. Неістотно відрізняються показники у студентів-українців змішаних груп: 27 % – підвищений і 2 % – високий рівень. Одночасно серед студентів-українців однорідних груп узагалі не виявлено високого рівня тривожності за чинником «фрустрація потреби в досягненні мети» (табл. 4).

Таблиця 4

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «фрустрація потреби у досягненні мети» у студентів I курсу, %

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	52	45	3
2.	Рум-Зм	72	24	4
3.	Укр-Од	71	29	0
4.	Укр-Зм	71	27	2

Таблиця 5

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «страх самовираження» в різних категорій студентів I курсу (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	90	10	0
2.	Рум-Зм	57	27	16
3.	Укр-Од	72	21	7
4.	Укр-Зм	79	15	6

Як видно з табл. 5, за чинником «страх самовираження» найвищі показники в у студентів-румунів змішаних груп: 27 % респондентів із підвищеним і 16 % – з високим рівнями, натомість в однорідних групах узагалі не виявлено високого рівня, наявний тільки незначний прояв підвищеного рівня тривожності за зазначеним чинником у 10 % респондентів цих категорій.

Таблиця 6

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «страх ситуації перевірки знань» у різних категорій студентів I курсу (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	86	14	0
2.	Рум-Зм	65	4	31
3.	Укр-Од	75	11	14
4.	Укр-Зм	81	9	10

Чинник «страх ситуації перевірки знань» (табл. 6) найяскравіше проявляється у румунів змішаних груп (31 % – високий рівень, 4 % – помірний). В однорідних групах студенти-румуні взагалі не виявляють високого рівня тривожності за зазначеним чинником і 14 % з них демонструють підвищений

рівень. Високий рівень тривожності виявлено у 14 % студентів категорії Укр-Од і у 10 % студентів категорії Укр-Зм.

Таблиця 7

Показники рівнів тривожності за чинником «страх не відповідати очікуванням старших» у різних категорій студентів I курсу (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	65	21	14
2.	Рум-Зм	47	20	33
3.	Укр-Од	60	29	11
4.	Укр-Зм	64	25	11

Найвищі показники за чинником «страх не відповідати очікуванням оточуючих» (табл. 7) виявлено серед категорії Рум-Зм (33 % – високий і 20 % – підвищений рівень). Одночасно 14 % студентів категорії Рум-Од виявляють високий рівень і 21 % – підвищений рівень тривожності за зазначеним чинником. В обох допоміжних групах прояви високого рівня є нижчі порівняно з основними групами (по 11 %). Студенти-українці демонструють незначні відмінності, які виявляються в підвищеному рівні тривожності (29 % – категорія Укр-Од і 25 % – категорія Укр-Зм).

Таблиця 8

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «низька фізіологічна опірність стресам» у різних категорій студентів I курсу (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	58	21	21
2.	Рум-Зм	58	24	18
3.	Укр-Од	57	25	18
4.	Укр-Зм	56	23	21

За чинником «низька фізіологічна опірність стресам» (табл. 8) показники високого рівня тривожності варіюють у межах від 18 % (Рум-Зм і Укр-Зм) до 21 % (Рум-Од і Укр-Од), а показники підвищеного рівня – у межах від 21 % до 25 %: Рум-Од – 21 %, Укр-Зм – 23 %, Рум-Зм – 24 %, Укр-Од – 25 %.

Слід зазначити, що у студентів-румунів в однорідних групах показник високого рівня за зазначеним чинником вищий на 3 %, ніж у змішаних групах. Натомість у студентів-українців однорідних груп він нижчий на 3 %, ніж у групах зі змішаним етнічним складом. Із наведеного аналізу отриманих показників видно, що особливості психофізичної організації, які знижують пристосованість студентів до ситуацій стресогенного характеру приблизно однакові в усіх категорій студентів. Це забезпечує їм однакову ймовірність реагування на тривожні фактори середовища. Загалом прояв тривоги за зазначеним чинником загалом нижчий у студентів-румунів, серед яких найнижчими виявились значення у румунів змішаних груп.

За чинником «проблеми і страхи у стосунках з викладачами» (табл. 9) найвищі показники виявлено у студентів-румунів однорідних груп: високий

рівень у 14 % респондентів, підвищений – у 34 %. У 2 % студентів-румунів змішаних груп виявлено високий рівень, у 27 % – підвищений рівень тривожності за зазначеним чинником. У студентів-українців змішаних груп високий рівень тривожності становить 2 %, підвищений – 29 %, а в однорідних групах – високий рівень виявлено у 4 % респондентів, підвищений – у 21 %.

Таблиця 9

Показники рівнів прояву тривожності за чинником «проблеми і страхи у стосунках з викладачами» у студентів I курсу (%)

№ п	Категорія студентів	Рівні		
		низький	підвищений	високий
1.	Рум-Од	52	34	14
2.	Рум-Зм	71	27	2
3.	Укр-Од	75	21	4
4.	Укр-Зм	69	29	2

Загалом для студентів усіх досліджуваних категорій притаманні приблизно однакові показники за чинником «низька фізіологічна опірність стресам», а саме: Рум-Од – 42 %, Рум-Зм – 42 %, Укр-Од – 43 %, Укр-Зм – 44 %. Однак, переважання високих рівнів зафіксовані в категоріях Рум-Од і Укр-Зм.

Висновки. Отже, на основі аналізу отриманих даних, виявлено, що соціалізація студентів на початку навчання в університеті має відмінність у студентів гомогенних та гетерогенних за етнічним складом груп як румунів, так і українців. На початку навчання у вищому навчальному закладі, чинниками, які більшою мірою можуть у подальшому вплинути на характер соціалізації стають: для студентів-румунів однорідних груп – проблеми і страхи у стосунках з викладачами та фрустрація потреби у досягненні мети; для студентів-румунів змішаних груп – страх самовираження, страх ситуації перевірки знань, страх не відповідати очікуванням оточуючих; для студентів-українців змішаних груп – переживання соціального стресу; для студентів-українців однорідних груп – страх не відповідати очікуванням оточуючих.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним буде у подальшому здійснити зіставлення показників соціально-психологічної адаптації студентів I курсу на початку і наприкінці навчального року.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Архипова С. П.* Соціальна педагогіка : [навч.-метод. посіб.] / С. П. Архипова, Г. Я. Майборода. — Черкаси і Ужгород : Мистецька лінія, 2002. — 268 с.
2. *Парыгин Б. Д.* Научно-техническая революция и личность: социально-психологические проблемы / Б. Д. Парыгин. — М., 1978. — 240 с.
3. *Романовська Д. Д.* Психологічний супровід адаптаційного періоду п'ятикласників / Д. Д. Романовська, Т. Г. Шпортій. — Чернівці : Технодрук, 2005. — 47 с.

Собкова С. І. РЕЗУЛЬТАТИ ИЗУЧЕНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ – ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ В НАЧАЛЕ ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Стаття посвячена описанию результатов эмпирического исследования процесса социализации студентов – представителей этнических меньшинств в начале обучения в высшем учебном заведении. Произведен анализ данных, полученных при помощи использования диагностического комплекса методик. Определены основные категории респондентов. Результаты исследования описаны для студентов-украинцев и студентов-румын (представителей этнических меньшинств) в этнически однородных и этнически разнородных группах. Показано распределение уровней функционирования личностной адаптивности различных категорий испытуемых. Представлены показатели проявления общей учебной тревожности, а также изучено наличие социальных стрессов у студентов. Описана специфика социализации студентов на начальном этапе обучения.

Ключевые слова: социализация студентов, этническое меньшинство, социально-психологическая адаптация, урону тревожности, учебная тревожность, социальные стрессы.

Sobkova S. The RESULTS OF INVESTIGATION OF SOCIALIZATION PECULIARITIES OF STUDENTS-REPRESENTATIVES OF ETHNIC MINORITIES AT THE BEGINNING OF THEIR STUDYING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article under discussion deals with the describing of the results of empiric investigation of the peculiarities of socialization of students-representatives of ethnic minorities at the beginning of their studying in higher education institution. The analysis of data, received with the using of complex of diagnostic methods, has been provided, as well as main classes of respondents have been determined. The results of investigation describe for students-Ukrainian and students-Romanian (representatives of ethnic minorities) in ethnic homogeneous and heterogeneous groups. The indices of display of studying disturbing and available of social stress in students have been investigated. Specific of socialization of students at the beginning of their studying have been described.

Keywords: students' socialization, ethnic minorities, social-psychology adaptation, level of disturbing, studying disturbing, social stress.

УДК 159.92

Уличний І. Л. (м. Кременчук)

**ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті розкрито сутність професійного самовдосконалення студентів, аргументовано необхідність та роль професійного самовдосконалення майбутніх педагогів. Охарактеризовано основні форми самовдосконалення студентів педагогічних вищих навчальних закладів, висвітлено принципи професійного самовдосконалення. Визначено умови ефективного формування готовності студентів до професійного самовдосконалення, виокремлено його етапи.

Ключові слова: професійне самовдосконалення студентів, самоосвіта, самовиховання, самоактуалізація особистості, самоствердження, рефлексивність процесу самовдосконалення.

Постановка проблеми. Активізація механізмів професійного самовдосконалення студентів педагогічних вищих навчальних закладів є запорукою підвищення якості формування та розвитку освітнього потенціалу суспільства.